

Vertrouwen op je gevoel kan rampzalige gevolgen hebben

Het is 28 mei 2012, een stralende zomerse dag. Een eenmotorig sportvliegtuigje met twee mannen en twee jongens aan boord vertrekt voor een pleziertochtje vanaf vliegveld Zeeland. De bestemming is luchthaven Rotterdam, maar daar komt het nooit aan. Plotseling is het vliegtuigje van de radar verdwenen. Het is neergestort op de Tweede Maasvlakte. De vier inzittenden zijn zwaargewond. Wat is er gebeurd? Hoogstwaarschijnlijk was er sprake van een 'zeevlam', een plotselinge flard dichte mist die ontstaat in de warme lucht boven de nog koude Noordzee. Op zich hoeft dit nog geen probleem te zijn. Ieder vliegtuigje heeft een kunstmatige horizon, een kompas en een hoogtemeter. Dat is op zich genoeg om ook in dichte mist veilig te kunnen blijven vliegen. Wat was dan wel de oorzaak van de ramp?

Volgens expert Peter Kastelein in de NRC kun je als amateurvlieger in de lucht bij mist de weg helemaal kwijt zijn. 'Je ziet niets meer, je gevoel voor evenwicht laat je volledig in de steek. Een linkerbocht lijkt opeens op een rechterbocht – en andersom. Je gaat corrigeren, en dat maakt het stuurprobleem alleen maar groter. Je raakt in een duikvlucht, die eindigt in een crash. Het enige wat je kunt doen om dit te voorkomen, is blindelings vertrouwen op de instrumenten in de cockpit.' Piloten moeten minstens tien uur blindvlieg-ervaring opdoen, waarin hun geleerd wordt hun gevoel uit te schakelen en te vertrouwen op de instrumenten. Maar voor het basisbrevet van recreatievliegers is dit geen vereiste. Zelfs voor professionele vliegers blijft het moeilijk. 'Het is zo'n onnatuurlijk gevoel dat je het blindvliegen eigenlijk continu moet bijhouden. Doe je dat niet, dan kun je met dichte mist alsnog in de problemen komen.'

Ik vermoed dat denken over de toekomst en de maatschappij voor veel jongeren lijkt op een reis door dichte mist...

Een andere situatie. Studenten in El Paso (Texas) kijken naar korte filmpjes. Op vijf filmpjes zijn valse bekentissen opgenomen en op vijf andere ware bekentissen. De studenten moeten raden of de bekentissen echt zijn of niet. De proefpersonen zijn willekeurig ingedeeld in twee groepen. De ene groep bekijkt de hele filmpjes,

de andere groep slechts naar fragmenten van driemaal vijf willekeurige seconden. Wie beoordelen de echtheid beter? De studenten die naar de korte fragmenten keken! Een tweede experiment. Hier is een groep die tijdens het kijken naar de filmpjes een taak moet uitvoeren die hen afleidt van de opdracht. Een andere groep mag rustig kijken en moet argumenten geven voor hun oordeel. In dit geval leverden de afgeleide studenten de beste oordelen! De conclusie van de onderzoekers is dat intuïtieve, onbewuste informatieverwerking in dit experiment tot betere resultaten leidt dan bewust, weloverwogen oordelen.

In het vliegtuig had de piloot dus zijn gevoel moeten uitschakelen. Bij de studenten leidde juist uitschakeling van het verstand tot de beste resultaten. In het boek *Ons feilbare denken* van Nobelprijswinnaar Kahneman staan veel voorbeelden waar het eigen gevoel verkeerde signalen geeft en gecorrigeerd moet worden door kritisch denken. Omgekeerd staan in *Het slimme onbewuste* van Dijksterhuis vooral experimenten waarbij de eigen intuïtie tot betere keuzen leidt dan bewust nadenken. Lezing van beide en vergelijkbare boeken leidt tot de conclusie dat in verreweg de meeste gevallen een goede samenwerking van verstand en gevoel tot de beste beoordelingen en besluiten leidt. Dat maakt het zo moeilijk voor jongeren. De prefrontale cortex, die denken en voelen met elkaar moet integreren, is pas klaar tussen het twintigste en dertigste levensjaar. De hoofdverbindingen in het brein die denken en voelen met elkaar en met de prefrontale cortex verbinden, groeien nog door tot ongeveer het vijftigste levensjaar.

Conclusies: (1) In de begeleiding van jongeren niet eenzijdig gevoel of verstand benadrukken. (2) Keuzen die op jonge leeftijd worden gedaan, niet als definitief zien. (3) In de (jong-)volwassenheid ruimte en begeleiding bieden voor bijsturen.

Tom Luken is arbeids- en organisatiepsycholoog en werkt als onafhankelijk onderzoeker en adviseur bij loopbaanvraagstukken. Hij is onder meer lector Learning & Development bij Pro Education

